

LAURBERG & GAD FOT.

FOTOTYPI PACTH & CRONE'S EFTF.

Mansuskubis

MINDEORD

over afdødt Medlem.

Marcus Rubin.

(5. Marts 1854—6. Marts 1923.)

Af **Kr. Erslev.**

(Tale i Videnskabernes Selskabs Møde d. 23. Marts 1923.)

Marcus Rubin blev optaget som Medlem af Videnskabernes Selskab i 1902. I Medlemsfortegnelsen nævnes ikke blot hans Embedsstilling, men der tilføjes: Historiker. Man har derved villet tydeliggøre, at det er som Historiker, han har faaet Sæde i dette Selskab, der ikke omfatter de Videnskaber, som var hans Hovedfag, Nationaløkonomi og Statistik og det er ogsaa som Historiker, jeg her vil søge at karakterisere ham.

Rubin blev født 5. Marts 1854. Hans Fader var Antikvarboghandler; Familien levede under smaa Kaar, men der var megen aandelig Interesse i Hjemmet, og det blev bestemt, at Marcus Rubin, den yngste af 7 Søkende, skulde studere. Af den Grund blev han i sit tiende Aar sat i Mariboës Skole, og han maa allerede den Gang have vist gode Evner; han kom i hvert Fald ind i en Klasse, hvor alle de andre var et Par Aar ældre end han. Blandt disse var ogsaa jeg, og vi, der begge var Boghandlersønner og hvis Hjem laa faa Skridt fra hinanden, blev snart nære Venner, et Venskab, der har holdt Livet igennem uden noget Skaar.

Mariboës Skole var i Datiden noget for sig. Der var et Forhold mellem Lærere og Elever, som ellers den Gang var ukendt, og Skolebestyreren, gamle Neve, selv nærmest

Rationalist og Æstetiker, havde samlet om sig en Række unge begavede Lærere, af hvilke Villh. Thomsen og Høffding endnu lever. De stærkeste Indtryk fra Skolen skylder Rubin og jeg en ung, tidlig afdød Filosof Kristian Møller, som havde en sjælden Evne til at vække Selvkritiken hos os. Meget af vor aandelige Vækst faldt dog udenfor Skolen. Jeg havde fra min Fader arvet stor Interesse for Historien, og denne forplantedes ogsaa til Rubin; i Forening læste vi meget om dansk Historie, noget ogsaa om Verdenshistorie, og Rubin studerede desuden Jødernes Historie. Det gik jo nok noget ud over Skolelæsningen, og vi fik til Artium kun en lille Første Karakter, jeg i 1870, Rubin, der den Gang endnu var for ung, først Aaret efter.

Efter at vi var blevet Studenter, levede vi et bevæget aandeligt Samliv i en snæver Kreds, mens Datidens Studenterforening stod os fjernt. Begge optoges vi meget af Brøchners Forelæsninger i og efter Rusaaret; senere kom Høffdings til, mens han læste som Privatdocent. Mest satte Georg Brandes' Forelæsninger Sindene i Bevægelse.

Imidlertid laa Tyngdepunktet dog i vore egne Studier. Rubin havde haft mest Lyst til at følge mit Eksempel og studere Historie, men hans økonomiske Forhold gjorde det ønskeligt at vælge et Brødstudium, og han læste da til Statsvidenskabelig Examen. Denne var den Gang just ikke meget anset, heller ikke synderlig svær — R. tog den paa 3 Aar —, men for den, der vilde arbejde videre, gav den dog et godt Udgangspunkt med Nationaløkonomi og Statistik som Midtpunkt, lidt Jura og lidt Historie paa Fløjene. Og at Rubin vilde videre, det viste han ved at besvare en Universitets-Prisopgave om de danske Sparekasser; han opnaaede om ikke selve Medaillen, saa dog et særdeles hæderligt Accessit.

Der var blandt de statsvidenskabelige Kandidater kun faa, der drev Faget videnskabeligt, og der blev hurtig lagt Beslag paa Rubin. Professor N. C. Frederiksen anbefalede ham til Fenger, den gamle nationalliberale Fører, der nu var Førsteborgmester i København, og Fenger lod Rubin tage fat paa at samle og sammenarbejde statistiske Oplysninger om Byen. Det blev en lille Bog paa 80 Sider, men dens 77 Tabeller gav tilsammen Oversigt over alle de Forhold i København, der lod sig belyse statistisk. Rubin fortsatte Arbejdet, fik allerede ved Folketællingen 1880 indført nye Rubrikker angaaende Boliger og ægteskabelige Forhold, inddrog nye Omraader, som dels behandledes i særlige Værker, dels indgik som Led i de nye Udgaver af den samlede Oversigt. For hans eget Vedkommende førte det til, at han i 1883 blev Chef for Stadens statistiske Kontor, som allerede længe havde eksisteret af Gavn, men nu ogsaa fik Navnet. Endnu i samme Aarti udbyttede han sammen med Westergaard de nye Folketællingsrubrikker i en Ægteskabsstatistik, der ogsaa udkom paa Tysk. Fra da af var det anerkendt, at Rubin stod i første Linie blandt vore Statistikere, og da det i 1895 ansaas for nødvendigt at bringe Statens Statistik op af den noget søvnige Tilstand, hvori den længe havde befundet sig, var det givet, at Ledelsen maatte lægges i hans Haand. Paa den Maade gik han fra Kommunens Tjeneste over i Statens, og der kom nu Fart i Statsbureauet; bl. a. grundlagde han efter en lignende Plan som de statistiske Oplysninger om København »Statistisk Aarvog for Danmark«, som siden er udkommet Aar for Aar.

Under hele denne System med Statistik og Økonomi havde Rubin dog ikke glemt sin Interesse for Historien. Han, der alle Dage var en stor Læser, fulgte godt med i

historisk Litteratur, og da han i et af Tabelværkerne til Københavns Statistik tog Byens Fattigvæsen under Behandling, begyndte han med en meget indgaaende Skildring af dets Historie lige fra Middelalderen. Rent historisk var dog kun en Afhandling, som fremkom i Historisk Tidsskrift, om Københavns Folketal i Tiden 1660—1730. Mens nogle Historikere havde søgt at klare dette ved at benytte Skattemandtal o. l., viste Rubin, at det var en sikrere Vej at bygge paa Antallet af Fødsler, en Vej, som ganske vist kun den metodiske Statistiker kunde benytte. Resultatet var i flere Retninger overraskende. Man saa København som en By, der ved Aaret 1660 kun havde c. 30,000 Indbyggere, men saa voksede med en forbavsende Hurtighed, fordi den blev Sæde for den enevældige Monark, for hans Hof og for en stor Garnison, dertil ved betydelig Indvandring ikke mindst af Tyskere. Pesten 1710—11 dræbte en Trediedel af Byens Indbyggere, men Tabet blev hurtig erstattet, fordi, som Rubin drastisk udtrykte det, »Pesten bragte Luft i Erhvervene ved de mange Menneskeliv, der gik til Grunde, uden samtidig at bringe Tilbagegang i Forraadet af materielle Midler; den virkede som en stor Udvandring af Individier, der lader deres Formue blive tilbage«. Det var en Afhandling, som foruden at give nye Resultater ogsaa var ny ved sin Metode. I det samme Bind af Tidsskriftet fremkom min Afhandling om Kilderne til Dronning Margretes Historie, en ren kildekritisk Undersøgelse, og det er ganske morsomt nu at tænke paa, at baade den ene og anden Afhandling vakte ikke saa lidt Betænkelighed i Tidsskriftets Redaktion.

Det var i 1882. 5 Aar før havde en københavnsk Borger æret Mindet om en af Byens største Borgere, L. N. Hvidt, ved at udsætte en ret betydelig Pengepræmie for et

Skrift, der skulde skildre Københavns Historie fra 1807 til 1857, det Tidsrum, hvori Hvidts Mandomsgerning faldt. Der var givet 3 Aar til Løsning af Opgaven; en indkommen Besvarelse fandtes dog ikke tilfredsstillende, og ganske paa samme Maade gik det, da Prisen nogen Tid efter paany blev udsat. Saa greb Bedømmelseskomiteen i 1889 den kloge Udvej at opfordre Rubin til at udarbejde det ønskede Skrift, dog hverken med bestemt Tidsfrist eller undergivet Komiteens Bedømmelse. Rubin efterkom Opfordringen, hvor vanskeligt det end maatte være at løse Opgaven, naar det for ham kun kunde blive et Fritidsarbejde, og tre Aar efter udkom et tykt Bind paa langt over 600 Sider, der betegnedes som »Studier til Københavns og Danmarks Historie«, men som Hovedtitel kun kaldte sig »1807—14«, to Aarstal, der unægtelig i sig selv var talende nok.

Skildringen omfattede da kun en Syvendedel af det Tidsrum, som den Hvidtske Opgave lød paa, men til Gengæld gav den meget mere end nogen havde tænkt sig. Forarbejder fandtes der saa godt som ikke, i hvert Fald kun for nogle faa og spredte Punkter. Alt maatte bygges op fra Grunden af, bygges paa trykte Skrifter fra Datiden, allermost paa Arkivernes endeløse Rækker af Protokoller og Aktpakker, og Rubin havde gravet til Bunds i dette kolossale Stof, og endnu mere, han havde faaet fuld Magt over det. Han begynder med at skildre København, som den var blevet i de lykkelige Aar, da Danmark holdtes udenfor de europæiske Krige og nød Neutralitetens gyldne Frugter. Saa vendte han sig til Danmarks Stilling, da Landet ved Englændernes Overfald paa København droges ind i Napoleonskrigene, og vi mod vort oprindelige Ønske kom til at staa paa Kejserens Side, og han fulgte, hvorledes de følgende syv Aar betød Ødelæggelsen af alt det, der var

vekset frem i den foregaaende Tid, indtil vi gik ud af Krigene med Tabet af Norge og selv ruineret i Bund og Grund. Sluttelig vendte han tilbage til selve Hovedstaden og skildrede, hvorledes alle Statens Tilskikkelser afspejlede sig i Byens Skæbne i de samme syv Aar.

Ingen Historiker vilde have kunnet skildre alt dette uden største nationaløkonomisk Indsigt, ingen Nationaløkonom kunde have gjort det uden at have en stor historisk Forstaaelse. Rubin var da den eneste, der kunde udføre Værket. Det blev en tung Bog, det kunde jo med det Emne ikke være andet, men dog en Bog, som ingen interesseret Læser lagde fra sig, naar han først var begyndt paa den. Det var utroligt, hvad Rubin havde faaet ud af alle disse spredte Arkivoplysninger, hvorledes han tumlede med de statistiske Opgivelser fra Samtiden eller selv konstruerede nye, stadig med vaagen Kritik overfor Materialets Mangler. Kapitel for Kapitel følger man hans vel lagte Plan, og efterhaanden som man læser videre, tegner Billedet sig stedse fuldstændigere og klarere.

Hvor Rubin i de støvede Papirer har fundet morsomme Detailler, opliver han Fremstillingen ved at drage dem ind. Ingen Læser vil glemme, at efterat han ved flere Eksempler har vist, hvilke Ubetydeligheder den enevældige Konge personlig traf Afgørelsen af i disse for Landet saa skæbnesvangre Aar, slutter han med den Undtagelse, der bekræfter Reglen, et kongeligt Reskript af $24\frac{1}{2}$ 1813 til Danske Kancelli, der lyder: »Den i Skelskør ledigværende Politibetjentpost kan for denne Gang af Kancelliet selv besættes. Frederik R.« Men Modstykket dertil er hos Rubin de Slutningssætninger, hvori han ynder at samle Resultatet af et Afsnit. Undertiden kan det ske, at han kan benytte en Samtidigs Udtalelser dertil, som naar han citerer den Fi-

nansdeputerede Birchs udmærkede Karakteristik af, hvorledes det lille Land havde faaet »et Tilsnit af et stort Monarki« med for stor Hærmagt, for stor Sømagt o. s. v. Rubin gentager Birchs sidste Ord: »Det var for meget for vore Kræfter og dog for lidet til Øjemedet«, men han lægger til: »det lille Lands evige Tragedie«. Oftest maa han dog selv forme Slutningen; jeg maa have Lov til at anføre, hvorledes han sammenfatter, hvad de syv Aar havde ført til for København:

»Sikkert er det, at 1807—14 gjorde København til Hovedstad for en reduceret Stat, en Smaastat, der var bleven berøvet en Tredjedel af sin Befolkning, og hvis tilbageblevne Del gik en lignende, sørgelig Skæbne i Møde. Sikkert er det dernæst, at 1807—14 gjorde København til Hovedstad for en udmattet Nation, der var saa optaget af økonomisk Slid, og saaledes sat i Knæ, at den glemte sit Tab og uden Klage lod sig udelukke fra det offentlige Livs Affærer, men der til Gengæld hengav sig til en Sammendingtning af Fortid og Nutid, Æventyr og Virkelighed, hvis Fantasterivirkninger bleve kommende Slægtleds farlige Arvelod. Sikkert er det endeligt, at 1807—14 gjorde København til Hovedstad for et forarmet Land — ja gjorde den selv til en forarmet By, hæftet fast til det Hus, det bar paa sin Ryg, dér levende sit Liv, derfra søgende Føden, hvor den var nærmest at finde. Og først gennem lange og trange Aaringer naaede København atter frem, saa at den kunde modtage en ny Tids Befrugtning, der skabte nye Former for den materielle og aandelige Udvikling.«

»1807—14« blev modtaget med megen Anerkendelse; opmuntret derved tog Rubin straks fat paa Fortsættelsen, og efter nye tre Aars Arbejde udkom i 1895 »Frederik VI's Tid. Fra Kielerfreden til Kongens Død«. Allerede Tittelen viser, at Rubin nu havde slaaet sig helt løs fra Prisopgavens Krav om en Københavns Historie, og da Danmark i den Tidsalder ikke havde nogen Udenrigspolitik, blev det den indre Historie i dens fulde Bredde, som han skildrede. I Tiden indtil 1830, Bogens første Hovedafsnit, laa Tonen endnu især paa de økonomiske og sociale Forhold, men ogsaa Aandslivet skildredes, om end mere i

Grundrids. I det andet Afsnit traadte først og fremmest de indre politiske Bevægelser frem, Stændernes Oprettelse og Virksomhed, de friere Strømninger i Presse og Litteratur og ikke mindst den frembrydende Slesvigholstenisme og de Danskes Stilling til den.

Iøvrigt har det nye Arbejde de samme Fortrin som dets Forgænger, men Emnet er dog ikke saa tungt, og Forfatteren har faaet Tillid til sine Evner og behandler det med større Frihed, uden dog at slaa af paa den omsigtige og dybtgaaende Overvejelse af alle Spørgsmaal. Mere end før kommer han ind paa at karakterisere enkelte Personer, og især fordyber han sig i de to Skikkelser, der i første Linie præger Tiden, Kongen selv og A. S. Ørsted. Han er mildest imod den første, hvis Fejl især stammer fra svigtende Evner, strængere imod den anden, fordi Ørsted, hvor betydelig og sympatetisk han end var, dog ved sin Karaktersvaghed ikke naaede fuldt den Højde, han kunde. Her som ellers udtaler Rubin sin Dom i klare og skarpe Ord, uden at frygte den Vrede, han derved kunde vække; det var modigt paa det Tidspunkt at sige saa rent ud, som han gjorde det, at Eiderdanismen, opstaaet som Modprogram til Slesvigholstenernes, aldrig kunde bringe Løsningen.

To Aar efter at Rubin havde fuldendt sit Skrift om Frederik VI, fremkom i »Danmarks Riges Historie« A. D. Jørgensens Skildring af netop det samme Tidsrum, dog at han standsede ved Aaret 1838 med rigtigt Blik for, at der her var den naturlige Slutning for den Tid, der bærer Frederik VI's Mærke. Det var en Skildring skrevet for den bredeste Læsekreds og for saa vidt meget forskellig fra Rubins dokumenterede Fremstilling; dertil havde Jørgensen til Raadighed kun halvt saa stor Plads som Rubin. Alligevel er det lærerigt at sammenligne de to Fremstillinger.

Jeg skal kun lige berøre, at Jørgensen ved sin Stilling som Rigsarkivar havde Adgang til Kilder, som var lukkede for Rubin, især selve Kongehusets Papirer. Væsentligere er det, at han skildrede Tiden med Opmærksomheden i lige Grad henvendt paa Kongeriget og paa Hertugdømmerne; det var jo et Hovedsynspunkt for ham, at den hele Forbindelse mellem Dansk og Tysk har været meget frugtbringende, og hans Skildring skiller sig derved ud fra alle tidligere. Rubin havde derimod holdt sig til Kongeriget og inddrog kun Hertugdømmerne i deres Forhold til dette; det laa nu allerede i, at han for Slesvigs og Holstens Vedkommende slet ikke havde Kilder, svarende til dem, han byggede paa for Kongeriget, da de fleste Akter fra det tyske Kancelli er udleveret til Preussen.

Indenfor det Omraade, begge Forfattere behandler, lægger de Tonen paa helt forskellige Steder. De sociale og økonomiske Forhold, som Rubin følger saa indgaaende, behandler Jørgensen kun meget kort; til Gengæld skildrer han med Forkærlighed og i stor Bredde Aandslivet i alle dets Former. Og hvor meget Jørgensen end i sin Fremstilling af de materielle Forhold har lært af Rubins Værk, lægger han allerede ved Tiden før 1830 mest Vægt paa, hvad han kalder »Arbejdet for en bedre Fremtid«; med megen Ret har Rubin i en Anmeldelse paavist, at adskiligt af hvad her nævnes, snarest hører den foregaaende Tid til, og at andet er saa ubetydeligt, at Betoningen af det kun tilslører, at det store Gennembrud skyldes Juli-revolutionen, ikke en Udvikling indefra. Der kommer derved hos Jørgensen en lys Tone over Skildringen af de i Virkeligheden saa trange Tider i Tyverne, og naar vi frem til Trediverne, falder der ligefrem Glans over dem; overalt hører man om det gode, det fremadpegende, medens Fre-

derik VI's ihærdige Stræben efter at holde igen træder i Baggrunden. Helt igennem er Jørgensen højlydt i sine Lovord, mild i sin Dadel. Rubin tager det mere ligefrem, mere haandfast, og han ynder at benytte Ord fra selve Tiden til at belyse den; naar han skildrer Regeringens Kamp mod den fremvoksende Presse, glemmer han ikke Frederik VI's Yndlingsord om den: »Skrivefrækheden«, et Ord, der vilde virke ganske afstikkende hos Jørgensen.

Saaledes har vi i A. D. Jørgensen den store Historie-skriver, der ser paa denne enkelte Tidsalder ud fra et meget højt Stade og med megen Kunst søger at bibringe Læseren det Indtryk af den, der for ham selv staar som bestemmende dens Plads i Udviklingen. Rubin ser mere umiddelbart paa Tiden selv og søger at faa det frem, der særtegner den, ondt saavel som godt, og man kan ikke være i Tvivl om, at hans Skrift betyder en større og sikrere Landvinding for den historiske Forstaaelse af Datiden.

Med de to nu omtalte Skrifter var Rubin traadt ind i de danske Historikeres Række. 1897 fik han Sæde i Bestyrelsen for Dansk historisk Forening; han skrev Anmeldelser i Historisk Tidsskrift og et Par Afhandlinger, især en fortrinlig Skildring af Forhandlingerne om Sundtoldens Afløsning, bygget paa Udenrigsministeriets Akter. Naar man havde ventet, at han med den nu genfundne historiske Interesse vilde have fortsat med nye større Værker, blev dette Haab dog skuffet. Umiddelbart at gaa videre, hvad han havde megen Lyst til, udelukkedes ved, at han i samme Aar, som »Frederik VI's Tid« udkom, blev kaldt til Chef for Statens Statistik, og da han efter at have faaet Arbejdet her til at glide, tænkte paa at fortsætte, viste det sig, at den daværende Rigsarkivar Bricka ikke vilde hjælpe

ham til at faa Adgang til Kristian VIII's Dagbøger og de mange andre Papirer fra hans Tid, der fandtes i det lukkede Kongehusarkiv; det er vanskeligt at se, hvad der kunde forsvare denne Holdning.

De to store Værker var dog nok til fuldt ud at begrunde, at Rubin i 1902 optoges i dette Selskab. Han var glad over den Anerkendelse, der laa deri; han mødte flittig i Selskabet, og naar der her drøftedes Forretningssager, gav han gerne sit Besyv med. Paa et Punkt skylder Selskabet ham en smuk Løsning af et vanskeligt Spørgsmaal. Man mente det i sin Tid nødvendigt at begrænse Selskabets Medlemstal, og det foresloges, at der aldrig maatte være over 70 Medlemmer. Adskillige var dog meget imod dette, og Rubin fandt saa en Udvej, som ogsaa disse kunde gaa med til, den, at man i hvert Femaar kun skulde have Lov til at vælge i alt 9 nye Medlemmer. Hans statistiske Indsigt lærte ham, at man paa den Maade vilde opnaa, at det samlede Medlemstal holdt sig ved det ønskede Tal, medens man slap for det utiltalende i, at man skulde afvente et Medlems Død for at faa et nyt ind. Hidtil i hvert Fald har Reglen vist sig at slaa meget godt til. Paa anden Maade blev Rubin knyttet til Selskabet, da han efter at være blevet Nationalbankdirektør i 1914 valgtes til Carlsbergfondets Kvæstor. Man vil forstaa, hvilken Beroligelse det var for Direktionen i de vanskelige Aar, der fulgte efter med Verdenskrig og Prisstigning, ved sin Side at have en saa pengekundig Mand, der som Medlem af Selskabet havde den største Interesse for og Forstaaelse af Fondets Virksomhed.

Samme Aar som Rubin ved sin Indtræden i dette Selskab kom Videnskaben nærmere, fjernede han sig fra den i sin Embedsgerning. Som Leder af først Københavns, siden

Statens Statistik, havde han haft en Virksomhed, der var videnskabelig, omend i Administrationens Interesse; men i 1902 blev han Generaldirektør for Skattevæsenet og fik dermed en stor, rent administrativ Gerning. Han blev derved ledende Mand ved den store Omlægning af vore Skatter, baade de direkte og de indirekte, der gennemførtes efter Systemskiftet. I sin nye Stilling kom han til at staa de veksellende Ministerier nær, og det førte til, at han i 1907 og 1908 var i Berlin for at forhandle om en ny Handelstraktat efter et fra tysk Side fremsat Ønske. Der kom intet ud af det, men fra forskellig Side paastodes, at det hele var et Udslag af urimelig Tyskvenlighed, og Rubin fik ogsaa sin Del af Klagen derover. Endnu stærkere kom det frem, da der 1911 i det ansete Tidsskrift »Preussische Jahrbücher« fremkom en Artikel om Tyskland, Nordslesvig og Danmark; den var anonym, »von einem Dänen«, men Rubins Forfatterskab sivede snart ud. Den tilsigtede at retlede den tyske Læseverden og derved bane Vej for en bedre Behandling af Nordslesvigerne, men skønt foranlediget af og forud godkendt af den danske Regering vakte den megen Vrede, fordi Rubin understregede, at man i Danmark ikke regnede med at faa de danske Sønderjyder tilbage, og udtrykte det i skarpere Ord, end man holdt af at høre. Den hjemlige Kritik blev af Altyskerne benyttet til at modarbejde det Maal, som Rubin havde for Øje, og Afhandlingen blev derved virkningsløs. At ingen kunde være gladere end Rubin over, at Verdenskrigen bragte en Løsning frem, som i Tiden før den syntes ganske udelukket, er det overflødig at tilføje.

Ved sine diplomatiske Forhandlinger i Berlin havde Rubin haft Lejlighed til at se tysk og preussisk Styrelse paa nærmeste Haand, og han var vel forberedt

til at forstaa den; fra første Færd havde han fulgt det tyske Riges Tilblivelse med den mest intensive Interesse som den største historiske Tildragelse, der var sket i hans Levetid, som den mest skæbnesvangre for hans eget Fædreland. Han lod sig nu overtale til at give »Folkenes Historie« en Skildring af Tysklands Historie siden 1848, og han fordybede sig yderligere i den rige Litteratur, der efterhaanden var vokset op om dette Emne. Frugten deraf var en særlig Bog, der udkom i 1912, og som følger det nye Tysklands Fremvækst, skildrer dets ydre og indre Politik, karakteriserer dets ledende Statsmænd, alt i en lige saa klar som knap Form.

To Aar efter fremkom et nyt historisk Skrift, dog af en helt anden Art. Rubin havde en glimrende Hukommelse, klæbrig, som han selv kaldte den, fordi han huskede alt, hvad han havde oplevet, og det meste af, hvad han havde hørt eller læst. Hans nærmeste, der havde saa megen Glæde af, hvad han fortalte, opfordrede ham til at skrive det ned, og han fejrede saa sit fyldte 60. Aar ved at udsende »Nogle Erindringer«. Bogen begynder med en sympatetisk Skildring af hans jødiske Hjem og følger siden hans personlige Oplevelser. Morsomme Anekdoter kaster Strejflys over de betydelige Personligheder, Rubin til forskellig Tid var kommet i Forbindelse med; mest lærer man dog Forfatteren selv at kende. Man ser, hvor stærkt han grebes af alt, hvad der i hans Tid rørte sig her hjemme, og hvorledes han ofte selv gav vægtige Bidrag til Drøftelserne. Man faar Indtryk af hans umaadelige Flid og sjældne Arbejds-eyne; man ser, hvorledes han formaaede hurtigt og dog grundigt at trænge ind i en Sag og ofte sammenfatte det væsentlige i et enkelt rammende Ord. Man forstaaer, at han havde let ved at arbejde sammen med andre, fordi

han ene tænkte paa Sagen og altid var rede til at bøje sig for gode Grunde. Man vil af disse Erindringer kunne fatte, hvor meget han har betydet for sine Venner ved sin Trofasthed, ved de lærerige og ildnende Samtaler, man kunde have med ham. Men der staar intet om hans Hjemliv, om hans lykkelige Ægteskab, om den Glæde, han havde af sine to Døtre, heller intet om den Sorg, han følte ved at miste først Hustruen og siden den første Svigersøn, Historikeren J. P. Jacobsen, der var kommet hans Hjerte saare nær.

Lige før denne Bog udkom, havde Rubin forladt sit besværlige Statsembede og var gaaet ind i Nationalbankens Direktion. Jeg havde tænkt mig, at denne Stilling som Medlem af et Femmandskollegium vilde give ham rigeligt Otium og tilladt ham igen at optage de historiske Studier, men saa kom Verdenskrigen, og Nationalbanken fik en helt anden Stilling i Danmarks økonomiske Liv end nogensinde før; paa Bankens Direktion kom der til at hvile et byrdefuldt Arbejde og fremfor alt et tyngende Ansvar. At Rubin tog sin rigelige Andel deraf, vil man ikke være i Tvivl om, og man kan ogsaa være sikker paa, at Forfatteren af »1807—14« har været ivrig for, at Banken i de gode Dage skulde ruste sig til at staa de onde imod, som ikke vilde udeblive. Han kom selv til at opleve, at disse onde Dage begyndte, men da det skete, var hans Kræfter allerede svindende. Hans sidste Leveaar var en haabløs Nedgang, som han bar rolig og modig, og den 6. Marts, Dagen efter at han have fyldt sit 69. Aar, gik han stille bort. Hans Død betyder for hans Slægt og Venner et Savn, der aldrig kan forvindes, og dansk Historiegranskning har i ham mistet en højtbevaget og ejendommelig Dyrker. Ogsaa her i Selskabet vil hans Minde bevares.
